

Irena MYTNIK

Uniwersytet Warszawski

**Warszawska ukrainistyka –
wczoraj i dziś**
(przemówienie wygłoszone na
międzynarodowej konferencji z okazji
jubileuszu 60-lecia Katedry Ukrainistyki
*UW Ukrainistyka – tradycje
i współczesność*)

Jubileusz 60-lecia, który obchodzi Katedra Ukrainistyki UW, skłania do podjęcia refleksji i podsumowań obejmujących jej osiągnięcia i wkład w pomnażanie dorobku warszawskiej humanistyki, w prowadzoną strategię edukacyjną oraz rozwijanie więzi między Polską i Ukrainą.

W murach Uniwersytetu Warszawskiego ukrainistyka istnieje od 1953 r. Jest najstarszym w Polsce ośrodkiem studiów ukrainistycznych, który kontynuuje tradycje wcześniejsze, jeszcze przedwojenne, związane z tym, że na naszej uczelni pracowali uczeni ukraińscy, m.in. prof. Iwan Ohijenko, teolog, językoznawca i historyk kultury, prof. Roman Smal-Stocki, językoznawca, dyplomata i polityk oraz prof. Myron Korduba, historyk. Katedra Ukrainistyki została założona przez prof. Przemysława Zwolińskiego, absolwenta Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, wybitnego polskiego językoznawcę, który zajmował się zagadnieniami onomastyki, słowotwórstwa i historii języków słowiańskich. Profesor kierował katedrą przez wiele lat, współpracując m.in. z dr Tatianą Hołyńską i z prof. Florianem Nieuważnym, jej późniejszym kierownikiem, literaturoznawcą, tłumaczem i popularyzatorem literatury ukraińskiej w Polsce. Pracownicy zapamiętali profesora jako człowieka o wielkim sercu i życzliwości, widzieli w nim naukowca – pasjonata, otwartego na kontakty z ukraińskim środowiskiem naukowym i literackim.

Historię ukrainistyki tworzyło wiele osób. Nie sposób wymieniść wszystkich. Pragnęłabym jednak pochylić się nad trzema jeszcze postaciami, które wniosły

wiele, zarówno jeśli chodzi o kondycję naukową i funkcjonowanie katedry, jak też wartości ludzkie. Szczególnie bliską mi osobą był prof. Marian Jurkowski, promotor mojej pracy magisterskiej i doktorskiej, wybitny ukrainista, lingwista o niezwykle szerokim profilu zainteresowań, co sugestywnie zawiera się w tytule jednej z jego prac: „Od wieży Babel do języka kosmitów”. Profesor prowadził badania historycznojęzykowe i z zakresu onomastyki, terminologii, polszczyzny kresowej i nauczania języka polskiego jako obcego, chętnie oddawał się działalności popularyzatorskiej oraz tłumaczeniowej. Za prace z dziedziny językoznawstwa polskiego został uhonorowany nagrodą im. prof. Witolda Doroszewskiego. Był wspaniałym dydaktykiem i niezwykłym człowiekiem, skromnym, głębokim, taktownym, pełnym życzliwości i szacunku do innych.

Słowa uznania dla zasług w rozwój warszawskiej ukrainistyki kieruję również pod adresem prof. Stefana Kozaka, jej wieloletniego kierownika, dla którego głównymi kierunkami badawczymi były i pozostają literatura ukraińska w kontekście nawiązań do historii, religii i kultury oraz dzieje Cerkwi na Ukrainie, a także rozwój świadomości narodowej i stosunków polsko-ukraińskich. Profesor przez wiele lat był inicjatorem i organizatorem odbywających się corocznie na naszej uczelni międzynarodowych konferencji naukowych, pod wspólnym tytułem *Polsko-ukraińskie spotkania: historia, język, literatura i kultura*. Owocem tych spotkań była nie tylko konsolidacja środowisk naukowych z Polski i z zagranicy, ale również ciesząca się dużym uznaniem seria wydawnicza *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*. Pamiętamy Profesora jako popularyzatora kultury ukraińskiej w Polsce, animatora interdyscyplinarności studiów i badań ukrajinoznawczych oraz orędownika polsko-ukraińskiego dobrosąsiedztwa i partnerstwa.

Swoją wdzięczność kieruję również pod adresem Pani dr Grażyny Pazdro, która polskiej humanistyce przybliżyła postać Iwana Franki i całe swoje życie zawodowe związała z katedrą, wychowując kolejne pokolenia ukrainistów. Grażynko, byłaś wzorem zaangażowania i prawości, swoją osobą ubogacałaś nas wszystkich. Bardzo nam Ciebie brakuje. Przyjmij, proszę, nasze najserdeczniejsze podziękowania i najlepsze życzenia.

W 60-letnią tradycję Katedry Ukrainistyki wpisane zostały starania ludzi, którzy tę katedrę tworzyli, oraz ich wychowanków – studentów. Dzisiaj jest ona jednym z najważniejszych centrów studiów ukrajinoznawczych poza Ukrainą. Przez lata swojej historii wychodziła naprzeciw nowym, często niełatwym, wymaganiom i wyzwaniom kolejnych epok. Starła się włączyć w proces kolejnych przemian i sprostać nowym potrzebom. Tak jest również dzisiaj.

Po kilku trudnych latach pracownicy Katedry podjęli wysiłek jej reorganizacji, wychodząc naprzeciw rzeczywistości związanej z nowymi oczekiwaniami rynkowymi oraz wymaganiami systemowymi podyktowanymi obecnością Polski w strukturach unijnych, dołożyli starań, by odnowić współpracę z uczelniami ukraińskimi i europejskimi, wymianę zagraniczną wykładowców, studentów oraz by uczestniczyć we wspólnych przedsięwzięciach naukowych.

Problematyka obecnie prowadzonych w KU badań wyrasta po części z tradycji wcześniejszych. Prace z dziedziny literaturoznawstwa i kulturoznawstwa ukraińskiego skupiają się wokół zagadnień związanych z literaturą doby Rusi Kijowskiej, baroku i neobaroku, okresu romantyzmu i realizmu, a także z literaturą emigracyjną i odrodzeniem ukraińskiego życia literackiego w niemieckich obozach dla uchodźców oraz z literaturą współczesną: problematyką miasta we współczesnej prozie ukraińskiej i specyfiką dyskursu feministycznego. Pracownicy prowadzą także badania nad pograniczem polsko-ukraińskim, a w szczególności nad związkami literackimi oraz kulturą i sztuką tego obszaru. W kręgu zainteresowań naukowych pozostają również zagadnienia związane z metodyką nauczania literatury ukraińskiej.

Prowadzone w Katedrze prace językoznawcze poświęcone są zagadnieniom socjolingwistyki oraz problematyce statusu języka ukraińskiego na Ukrainie, etnolingwistyki i lingwokulturologii. Badania dotyczą także gramatyki języka ukraińskiego rozpatrywanej w ujęciu porównawczym, słowotwórstwa języka ukraińskiego i innych języków słowiańskich, semantyki, zagadnień onomastyki polskiej i ukraińskiej, zwłaszcza problematyki kontaktów językowych w antroponimii historycznej pogranicza polsko-ukraińskiego, leksykografii, translatoryki oraz metodyki nauczania języka ukraińskiego w Polsce.

Owoce tych prac jest znaczący i systematycznie pomnażany dorobek naukowy pracowników katedry: monografie, podręczniki, opracowania leksykograficzne, artykuły. Powstała nowa seria wydawnicza *Studia Ucrainica Varsoviensia*, poświęcona aktualnym problemom ukrainistyki, badaniom z zakresu językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturoznawstwa. Naszą intencją było stworzenie forum dialogu oraz integracji ukraińskich środowisk naukowych. Ukazały się dwa tomy *Studiów*, kolejny, sfinansowany przez władze rektorskie UW, ukaze się na początku 2015 r. Powstała w katedrze seria wydawnicza *Z ukraińskim na Ty*, w ramach której, przez zespół pracowników i doktorantów, przygotowane i wydane zostały dwa podręczniki do nauki języka ukraińskiego na poziomie B1. W przygotowaniu są kolejne: *Podręcznik do nauki prawniczego języka ukraińskiego* autorstwa Magdaleny Jeż i Ireny Mytnik oraz *Podręcznik do nauki języka ukraińskiego na poziomie C1, Dialog kultur. Ukraina-Polska* Switłany Romaniuk we współautorstwie z wykładowcami Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie oraz Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego – Ołeksandry Antoniw i Ołeny Synczak (wydanie współfinansowane przez WLS, Studium Europy Wschodniej UW, Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie oraz Ukraiński Uniwersytet Katolicki).

W ciągu kilku ostatnich lat ukazały się cztery monografie z zakresu językoznawstwa, tj. *Прикметник у слов'янських мовах* oraz *Українська та польська мови: контрастивне дослідження* autorstwa Iryny Kononenko, *Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові* Switłany Romaniuk oraz *Антропонімія Воїння в XVI–XVIII в.* Ireny Mytnik. W 2013 r. opublikowane zostały dwie prace z dziedziny literaturoznawstwa w ramach kolejnej nowej serii monograficznej pt. *W kręgu języka, literatury i kultury*, wydawanej we współ-

pracy z Uniwersytetem Przykarpackim: monografia *Kobieta we współczesnej kulturze ukraińskiej* pod red. Katarzyny Jakubowskiej oraz *Mission Impossible: MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec (1945–1948)*, autorstwa Lidii Stefanowskiej. W kolejnym roku ukaże się praca Marty Zambrzyckiej *Sacrum i profanum w prozie Walerija Szewczuka*, Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk *Kształtowanie się ukraińskiej tożsamości narodowej a literacki obraz Polaka i Ukraińca*, monografia zbiorowa *Przemiany we współczesnej literaturze ukraińskiej* pod red. Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, Pauliny Olechowskiej i Marty Zambrzyckiej, a także dwie prace z zakresu językoznawstwa: *Ekwiwalencja w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych na przykładzie polskiego i brytyjskiego prawa spadkowego* autorstwa Anny Kizińskiej oraz monografia zbiorowa *Тенденції розвитку української лексики та граматики* pod red. Iryny Kononenko, Ireny Mytnik i Switłany Romaniuk. W przygotowaniu są kolejne prace: *Barok ukraiński. Teksty i konteksty* Walentyny Sobol, *Dyskurs feministyczny we współczesnej prozie ukraińskiej* Pauliny Olechowskiej, *Agresywna wypowiedź jako sposób realizacji polityki perswazyjnej. Analiza środków werbalnych w ukraińskim dyskursie politycznym w latach 2000–2013* Switłany Romaniuk, a także *Frazeologia polska i ukraińska w aspekcie porównawczym* – praca zbiorowa przygotowywana we współpracy z naukowcami Uniwersytetu Przykarpackiego, pod kier. naukowym Iryny Kononenko oraz *Imiennictwo w dawnej ziemi chełmskiej w XVI–XVII w.* Ireny Mytnik. Ostatnie lata przyniosły ponadto trzy opracowania leksykograficzne: *Polsko-ukraiński słownik tematyczny*, autorstwa Iryny Kononenko, Ireny Mytnik, Elżbiety Wasiak oraz *Tezaurus enologii (polsko-angielski)* i *Thesaurus of Oenology (English-Polish)* Piotra Nagórki. W ramach nowej leksykograficznej serii wydawniczej pt. *Myśli uczesane* już wkrótce ukaże się *Ilustrowany tezaurus winiarski* autorstwa Piotra Nagórki. W przygotowaniu są kolejne: *Polsko-ukraiński* oraz *ukraińsko-polski słownik terminologii prawa cywilnego* Magdaleny Jeż oraz *Etymologiczno-historyczny słownik antroponomii ziemi chełmskiej w XVI–XVII w.* Ireny Mytnik.

Wyrazem aktywności naukowej jest także czynny udział pracowników w konferencjach i towarzystwach naukowych, organizowanie i współorganizowanie konferencji z ośrodkami partnerskimi wspólnie z UW oraz z uczelniami w Kijowie, Lwowie, Iwano-Frankowsku, realizowanie wspólnych projektów z ośrodkami akademickimi w Słowacji i na Ukrainie, jak również współorganizowanie polsko-ukraińskich wystaw ikonograficznych w kooperacji z lwowską Akademią Sztuk Pięknych, Konsulatem Rzeczypospolitej Polskiej oraz Związkiem Artystów Plastyków.

Od dwóch lat uczestniczymy w wymianie pracowników i współpracujemy z ośrodkami partnerskimi w krajach Unii Europejskiej: w Niemczech, na Węgrzech i w Słowacji oraz z centrami ukrainistycznymi przy Uniwersytecie Harvarda i na Uniwersytecie w Edmonton. Podjęte zostały starania w celu podpisania kolejnych umów. W ramach programu stypendialnego „Nowoczesny Uniwersytet (...)” zostały podjęte kroki umożliwiające przyjazdy profesorów wizytujących z uczelni ukraińskich.

Wymiernym efektem wzrostu potencjału naukowego pracowników są nadawane stopnie i tytuły naukowe. Od roku 2009 stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych otrzymało troje pracowników katedry. Jednej osobie przyznany został tytuł profesora zwyczajnego, dwu osobom nadano stopień doktora w zakresie literaturoznawstwa, dwie kolejne finalizują prace nad rozprawą doktorską i habilitacyjną. Na zaawansowanym etapie są również prace nad habilitacjami z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa. Nasi pracownicy są beneficjentami stypendiów i grantów naukowych. Szansą na dalsze umacnianie kondycji katedry są studia doktoranckie, cieszące się zainteresowaniem zarówno naszych absolwentów, jak też absolwentów uczelni ukraińskich. Obecnie studia na WLS odbywa 6 doktorantów naszej jednostki.

Od roku akademickiego 2012/2013 prowadzimy nowe, dwustopniowe studia w zakresie ukrainistyki z językiem rosyjskim i angielskim. Dotychczasowy program studiów został gruntownie zmieniony, zarówno jeśli chodzi o ofertę przedmiotową z dyscyplin podstawowych, tj. językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturoznawstwa ukraińskiego, jak i poprzez wprowadzenie dodatkowego modułu lingwistycznego. Osiągnięciu zamierzonych kompetencji lingwistycznych służą ponadto zajęcia z kultury i literatury prowadzone w tych językach. W ramach studiów I stopnia studenci mają do wyboru jedną z dwóch specjalizacji: językoznawczo-tłumaczeniową lub literaturoznawczo-kulturoznawczą, natomiast na studiach magisterskich specjalizację o nazwie *ukraińskie dziedzictwo kulturowe* lub specjalizację językoznawczą. Wznowiona została specjalizacja pedagogiczna. Obecnie na studiach licencjackich i magisterskich studiuje ponad 150 osób.

W Katedrze Ukrainistyki duże znaczenie przypisuje się kontaktom i wymianie naukowej nie tylko kadry, ale również studentów. W ramach podpisanych umów międzyrządowych i międzyuczelnianych z Ukrainą nasi studenci mają dziś możliwość odbywania studiów semestralnych w uczelniach partnerskich. Po przerwie, opiekę nad naszymi studentami roztoczył Uniwersytet Przykarpacki im. W. Stefanyka w Iwano-Frankowsku. Od dwóch lat, dzięki uprzejmości i nieocenionej życzliwości władz rektorskich Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie oraz Uniwersytetu Przykarpackiego, studenci i pracownicy korzystają z 1–2-tygodniowych staży (finansowanych przez strony przyjmujące). Wyjazdy te służą pomocą w poznawaniu kultury Ukrainy, a nade wszystko w rozwijaniu umiejętności językowych i nawiązywaniu cennych kontaktów. Dużą aktywność w tym względzie wykazują sami studenci, którzy w ramach działalności samorządu aktywnie współpracują z organizacjami studenckimi uczelni ukraińskich w Kijowie i w Tarnopolu.

W ramach programu Erasmus nasi studenci wyjeżdżają na studia semestralne do Katedry Ukrainistyki Eötvös Loránd Tudományegyetem w Budapeszcie oraz do Instytutu Sławistyki Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium. Od 2014 r. mają możliwość odbywania studiów semestralnych w Instytucie Sławistyki Ernst Moritz Arndt Universität w Greifswaldzie. Cieszy również zainteresowanie młodzieży z Ukrainy prowadzonymi przez nas studiami. Obecnie jest to 20-osobowa grupa studentów na studiach I i II stopnia.

Ważną, aktywizującą rolę w doskonaleniu wiedzy i sprawności językowej odgrywają działające w katedrze koła naukowe: ukrainoznanawcze i literaturoznawcze, których celem jest wspieranie aktywności badawczej i naukowej członków, a tym samym współtworzenie studenckiego ruchu naukowego, upowszechnianie wiedzy na temat literatury, języka i kultury Ukrainy. Wyrazem tych aktywności są coroczne międzynarodowe konferencje naukowe młodych ukrajinistów, zainicjowane i przygotowywane przez dr hab. Irynę Kononenko, przy współudziale pracowników i doktorantów KU. Odbyło się już X edycji spotkań naukowych. Na uwagę zasługuje również zaangażowanie naszych studentów w działalność teatru „Niebieski Okręt”, popularyzującego literaturę ukraińską. Teatr od wielu już lat prowadzony jest przez prof. Walentynę Sobol.

Kończąc, chciałabym podkreślić raz jeszcze znaczące osiągnięcia warszawskiej ukrainistyki oraz jej zasługi na rzecz utrwalania więzi między Polską i Ukrainą. Z nakreślonych pokrótce refleksji i podsumowań wyłania się obszar prowadzonych w katedrze badań i przyjęty kierunek rozwoju, a także przyszła realizacja wynikających zeń planów.

Katedra wczoraj i dziś to tworzący ją ludzie, którzy byli i są, niezależnie od zmieniających się i nierzadko trudnych okoliczności. Tym, których wspomniałam, oraz wszystkim, których nie wymieniłam, a którzy przecież także budowali wizerunek katedry, jeszcze raz składam serdeczne podziękowania. Najcieplejsze jednak słowa kieruję do obecnych pracowników KU, moich koleżanek i kolegów, którzy swoje życie zawodowe poświęcili nie tylko działalności naukowej, ale również wychowywaniu nowego pokolenia ukrajinistów, przyszłych ambasadorów dobrze rozumianego partnerstwa obu naszych narodów. Jesteście najlepszym zespołem, jaki można mieć. Dziękuję wam za waszą odwagę, dzięki której mogliśmy pozostać na naszym Wydziale, dziękuję za wszystkie trudy, którym chcieliście sprostać, za waszą prawość, mądrość i cierpliwość, za koleżeńskość i wszelką pomoc, której otrzymałam od was tak wiele.

Słowa wdzięczności kieruję również pod adresem władz rektorskich za udzielane katedrze wsparcie. Dziękuję władzom dziekańskim poprzedniej i obecnej kadencji za dużą życzliwość i wychodzenie naprzeciw potrzebom naszej katedry. Bez tej pomocy nie byłibyśmy tu gdzie jesteśmy i nie moglibyśmy podążać w kierunku, który obraliśmy.

Na koniec serdeczne podziękowania kieruję do naszych studentów. Dziękuję wam za młodzieńczą otwartość, zaangażowanie, za wszelką życzliwość i wreszcie za to, że swoje studenckie życie zechcieliście związać z ukrainistyką.